

FEITENKENNIS

Hans Rosling

FEITENKENNIS

10 REDENEN
WAAROM WE EEN VERKEERD
BEELD VAN DE WERELD
HEBBEN EN WAAROM HET
BETER GAAT DAN JE DENKT

in samenwerking met
Ola Rosling en
Anna Rosling Rönnlund

Vertaald door Annemie deVries

Spectrum

Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten

Spectrum maakt deel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv,
Postbus 97
3990 DB Houten

© 2018 Hans Rosling, Ola Rosling en Anna R. Rosling
© 2018 Nederlandstalige uitgave: Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten
Oorspronkelijke uitgave: © 2018 by Flexibell AB. All rights reserved.

Eerste druk 2018

Oorspronkelijke titel: *Factfulness*
Vertaling: Annemie de Vries
Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio, Amsterdam
Register: Paul Folten
Opmaak: Elgraphic bv, Vlaardingen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet 1912, juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB, Hoofddorp).

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 978 90 00 35122 0
ISBN 978 90 00 35123 7 (e-book)
NUR 320

www.unieboekspectrum.nl

*Aan de dappere vrouw op blote voeten
van wie ik de naam niet weet maar die met haar
rationele argumenten voorkwam dat ik door boze mannen
met machetes aan mootjes werd gehakt*

INHOUD

Van de auteur	9
Inleiding	11
1 Het kloofinstinct	29
2 Het negativiteitsinstinct	58
3 Het rechte-lijninstinct	86
4 Het angstinstinct	111
5 Het grootte-instinct	134
6 Het generalisatie-instinct	153
7 Het lotsinstinct	175
8 Het eenperspectiefinstinct	194
9 Het zondebokinstinct	212
10 Het urgentie-instinct	231
11 Feitenkennis in de praktijk	251
De Feitenkennis-vuistregels	264
Uitleiding	265
Dankwoord	268
Appendix	273
Noten	281
Bronnen	306
Biografische gegevens	334
Register	337

VAN DE AUTEUR

In *Feitenkennis* klinkt mijn stem, alsof het boek alleen door mij is geschreven, en er staan veel verhalen over mijn leven in. Maar laat je daar niet door op een dwaalspoor brengen. Net als de TED-talks en de lezingen die ik de afgelopen tien jaar overal ter wereld heb gehouden, is dit boek niet het werk van één, maar van drie mensen.

Ik ben meestal het boegbeeld. Ik sta op het podium en houd de lezing. Ik neem het applaus in ontvangst. Maar alles wat in mijn lezingen te horen is, en alles wat je in dit boek leest, is de neerslag van achttien jaar intensieve samenwerking tussen mij, mijn zoon Ola Rosling en mijn schoondochter Anna Rosling Rönnlund.

In 2005 hebben wij de Gapminder Foundation opgericht, die zich ten doel stelt ernstige onwetendheid te bestrijden met een op feiten gebaseerd beeld van de wereld. Ik bracht mijn energie en nieuwsgierigheid in en een heel leven aan ervaring als arts, onderzoeker en docent Internationale Gezondheid. Ola en Anna zorgden voor de data-analyse, de inventieve visualisaties, de dataverhalen en het heldere presentatiedesign. Het was hun idee om onwetendheid systematisch in kaart te brengen, en zij ontwierpen en programmeerden onze prachtige geanimeerde bubbelgrafieken. Dollar Street, waarin foto's dienen als data om inzicht in de wereld te bieden, is het geesteskind van Anna. Zelf werd ik steeds bozer om de onwetendheid van mensen over de wereld, maar dankzij Ola en Anna overwon analyse de boosheid en zo kon het

bescheiden en kalmerende idee voor *Feitenkennis* vorm krijgen. Samen bepaalden we de praktische denkgereedschappen die we in dit boek wilden presenteren.

Wat je in dit boek leest is geen bedenkstel van het stereotype ‘eccentrieke genie’. Integendeel, het is de neerslag van eindeloos discussiëren en argumenteren tussen drie mensen die elk hun eigen talenten, kennis en gezichtspunten hebben. Dankzij deze onconventionele, vaak gekmakende, maar uiterst productieve manier van werken kunnen we nu de wereld en hoe je daarover nadenkt laten zien in een vorm die ik in mijn eentje nooit had kunnen verwezenlijken.

INLEIDING

Waarom ik gek ben op het circus

Ik ben gek op het circus. Ik vind het heerlijk om te zien hoe een jongleur gierende kettingzagen de lucht in gooit, of hoe een koorddanser tien salto's achter elkaar maakt. Ik ben gek op het spektakel en op dat gevoel van verwondering en verrukking als je het schijnbaar onmogelijke ziet gebeuren.

Als kind droomde ik ervan om circusartiest te worden. Mijn ouders droomden ervan dat ik de goede opleiding zou krijgen die zij nooit hadden gehad. Dus uiteindelijk ging ik medicijnen studeren.

Op een middag verklaarde de docent tijdens een verder nogal droog college over de werking van het strottenhoofd: 'Als er iets vastzit, kun je de doorgang recht maken door het kinbeen naar voren te duwen.' Ter illustratie liet hij een röntgenfoto zien van een degenlikker in actie.

Ik kreeg een flits van inspiratie. Mijn droom was niet in rook opgegaan! Een paar weken daarvoor

had ik bij het bestuderen van de reflexen ontdekt dat ik mijn vingers verder in mijn keel kon steken dan mijn studiegenoten, zonder te gaan kokhalzen. Op dat moment had ik dat niet zo bijzonder gevonden. Maar nu zag ik ineens de waarde ervan in, en onmiddellijk kwam die droom uit mijn kindertijd weer boven. Ik besloot degenlijker te worden.

Mijn eerste pogingen waren niet bemoedigend. Ik bezat geen degen en gebruikte daarom een vishengel, maar hoe vaak ik ook voor de badkamerspiegel stond om het te proberen, ik kwam niet verder dan een centimeter en dan bleef het ding steken. Uiteindelijk gaf ik mijn droom op, voor de tweede keer.

Drie jaar later werkte ik als coassistent op een medische afdeling. Een van mijn eerste patiënten was een oudere man met een hardnekkige hoest. Ik vroeg mijn patiënten voor de zekerheid altijd naar hun beroep en het bleek dat hij degenlijker was geweest. Stel je eens voor hoe verbaasd ik was: deze patiënt bleek de slikker te zijn van die röntgenfoto! En stel je voor, toen ik hem vertelde over mijn eigen pogingen met de vishengel, zei hij: 'Maar dokter toch, weet je dan niet dat het strottenhoofd plat is? Daar kun je alleen iets plats langs laten glijden. Daarom gebruiken wij een degen.'

Die avond na het werk pakte ik een soeplepel met een plat, recht handvat en begon weer te oefenen. Al snel lukte het me om het handvat helemaal door mijn keel omlaag te laten glijden. Ik was opgetogen, maar soeplepelslijker worden was niet mijn droom. De volgende dag zette ik een advertentie in de plaatselijke krant en al snel vond ik wat ik nodig had: een Zweedse legerbajonet uit 1809. Het lukte me om die door mijn keel omlaag te laten glijden en ik was erg trots op die prestatie, en ook voldaan omdat ik zo'n mooie manier had gevonden om wapens te hergebruiken.

Degenlijkkers hebben altijd laten zien dat wat onmogelijk lijkt toch mogelijk is en zo anderen geïnspireerd om verder te denken dan het voor de hand liggende. Af en toe geef ik zelf een demonstratie van deze oude Indiase kunst, tot besluit van een lezing over de ontwikkelingen in de wereld. Dan ga ik op een tafel staan en trek mijn ruitjesoverhemd uit, waarna een zwart mouwloos hemd met een bliksemflits van gou-

den lovertjes zichtbaar wordt. Ik vraag om doodse stilte en dan laat ik langzaam, onder tromgeroffel, de legerbajonet door mijn keel glijden. Ik spreid mijn armen. Het publiek juicht.

Test jezelf

Dit boek gaat over de wereld en hoe je die leert kennen. Dus waarom begint het dan met het circus? En waarom zou je een lezing beëindigen met een voorstelling in een glitterhemd? Dat leg ik straks uit. Maar eerst wil ik je vragen om je kennis over de wereld te testen. Pak een vel papier en een potlood en beantwoord de dertien feitenvragen hieronder.

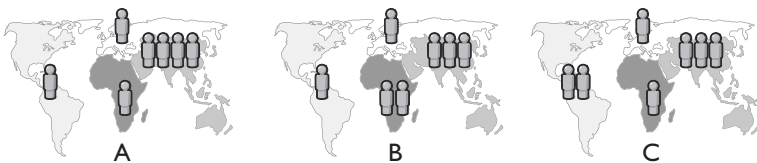
- 1 Hoeveel meisjes in de lage-inkomenslanden maken de basisschool af?
 A : 20 procent
 B : 40 procent
 C : 60 procent

- 2 Waar woont het grootste deel van de wereldbevolking?
 A : In lage-inkomenslanden
 B : In midden-inkomenslanden
 C : In hoge-inkomenslanden

- 3 De afgelopen 20 jaar is het deel van de wereldbevolking dat in extreme armoede leeft...
 A : bijna verdubbeld
 B : ongeveer gelijk gebleven
 C : bijna gehalveerd

- 4 Wat is nu de gemiddelde levensverwachting in de wereld?
 A : 50 jaar
 B : 60 jaar
 C : 70 jaar

- 5 Er zijn nu 2 miljard kinderen van 0 tot 15 jaar oud op de wereld. Hoeveel kinderen zullen er volgens de Verenigde Naties in het jaar 2100 zijn?
- A: 4 miljard
- B : 3 miljard
- C : 2 miljard
- 6 Volgens de voorspelling van de VN is de wereldbevolking in 2100 nog eens met 4 miljard mensen toegenomen. Wat is daarvan de belangrijkste oorzaak?
- A : Er zijn dan meer kinderen (onder de 15)
- B : Er zijn dan meer volwassenen (van 15 tot 74)
- C : Er zijn dan meer zeer oude mensen (van 75 en ouder)
- 7 Hoe is de afgelopen 100 jaar het aantal mensen dat per jaar omkomt door natuurrampen veranderd?
- A : Meer dan verdubbeld
- B : Ongeveer hetzelfde gebleven
- C : Afgenomen tot minder dan de helft
- 8 Er zijn nu zo'n 7 miljard mensen op de wereld. Welke kaart laat het beste zien waar die wonen? (Elk poppetje staat voor 1 miljard mensen)

- 9 Hoeveel eenjarige kinderen in de wereld zijn nu ingeënt tegen een ziekte?
- A : 20 procent
- B : 50 procent
- C : 80 procent

10 Wereldwijd hebben dertigjarige mannen gemiddeld 10 jaar op school gezeten. Hoeveel jaar hebben vrouwen van die leeftijd gemiddeld op school gezeten?

- A : 9 jaar
- B : 6 jaar
- C : 3 jaar

11 In 1996 stonden tijgers, reuzenpanda's en zwarte neushoorns op de lijst van bedreigde diersoorten. Welke van deze drie soorten worden nu nog ernstiger bedreigd?

- A : Twee van de drie
- B : Een van de drie
- C : Geen van de drie

12 Hoeveel mensen op de wereld hebben enige toegang tot elektriciteit?

- A : 20 procent
- B : 50 procent
- C : 80 procent

13 Klimaatexperts over de hele wereld denken dat de gemiddelde temperatuur in de komende 100 jaar zal

- A : toenemen
- B : hetzelfde blijven
- C : afnemen

Dit zijn de juiste antwoorden:

1 : C; 2 : B; 3 : C; 4 : C; 5 : C; 6 : B; 7 : C; 8 : A; 9 : C; 10 : A; 11 : C; 12 : C; 13 : A.

Reken een punt voor elk goed antwoord en schrijf je totale score op je vel papier.

Wetenschappers, chimpansees en jij

Hoe heb je gescoord? Had je veel fout? Had je het idee dat je vaak moest gokken? Zo ja, laat me dan tot troost twee dingen zeggen.

Ten eerste: als je dit boek uit hebt, scoor je veel beter. Niet omdat ik je dan allerlei cijfers over de wereld uit je hoofd heb laten leren (ik ben wel hoogleraar Internationale Gezondheid, maar ik ben niet gek). Je scoort dan beter omdat ik je een set eenvoudige denkgereedschappen heb aangereikt. Die helpen je om het totaalbeeld te doorzien en beter te weten hoe de wereld werkt, zonder dat je alle details hoeft te kennen.

En ten tweede: als je slecht hebt gescoord in deze test, bevind je je in heel goed gezelschap.

De afgelopen decennia heb ik aan duizenden mensen over de hele wereld honderden van deze feitenvragen gesteld, over armoede en rijkdom, bevolkingsaanwas, geboorte- en sterftcijfers, onderwijs, gezondheid, gender, geweld, energie en het milieu – kortom over basale, mondiale trends en patronen. De tests zijn niet ingewikkeld en bevatten geen strikvragen. Ik let goed op dat ik alleen gebruikmaak van feiten die stevig onderbouwd zijn en waarover geen discussie bestaat. Toch scoren de meeste ondervraagden heel erg slecht.

Zo gaat vraag 3 over de trend van de extreme armoede. De afgelopen twintig jaar is het deel van de wereldbevolking dat in extreme armoede leeft gehalveerd. Dat is absoluut revolutionair. Ik beschouw het als de belangrijkste verandering die zich tijdens mijn leven in de wereld heeft voltrokken. Het is ook iets tamelijk basaals om over het leven op aarde te weten. Maar mensen weten het niet. Gemiddeld heeft maar 7 procent – minder dan één op de tien! – deze vraag goed.